

פילוסופיה דתית, דת וכנסייה

ג"ק אוסט'ויזן, דוקטור לתיאולוגיה
פרופסור (בדימוס), מחלקת המדע של דת
אוניברסיטת דרבן-ווסטויל
נטאל, דרום-אפריקה
1977

פילוסופיה דתית, דת וכנסייה

ג"ק אוסט'ויזן, דוקטור לתיאולוגיה
פרופסור (בדימוס), מחלקת המדע של הדת
אוניברסיטת דרבן-ווסטויל
נטאל, דרום-אפריקה
1977

פילוסופיה דתית, דת וכנסייה

כתלמיד של המדע של הדת, עבדתי במשך מספר שנים בתחום של דת השוואתית. אני חסיד של הכנסייה הקלוויניסטית, אבל בתור אקדמאי שצריך לתת ניתוח אובייקטיבי, בלי להתחשב בדעות הדתיות האישיות שלי, אני נדרש על-ידי המצפון שלי להיות אובייקטיבי. לפיכך, כל סובייקטיביות צריכה להתבטל אל מול ההקשר הרחב יותר שבו האדם פועל. זה יהיה מטעה אם מישהו היה מפרסם הצהרה רק לפי הנורמות שלו ובכל מדינה שבה חופש דת מותר גישה זו הייתה יכולה להיות מסוכנת.

כל דיון שמתמקד סביב הדגשות אימננטיות וטרנסצנדנטיות של סיינטולוגיה יהיה קשה להבנה אם הידע בנושא דתות המזרח, ובמיוחד הבודהיזם, הפעיל בדרום-אפריקה כדת, אינו שלם. יש היבטים נוספים שצריך להתחשב בהם, כגון ההתעסקות עם הישרדות פיזית ורוחנית ועם "כוח החיים", או "הישות העליונה" והחשיבות של אותו "כוח" שאינו חלק מהעולם הפיזיקלי, והחשיבות של תקשורת ביחסי אנוש והאדם בתור ישות רוחנית.

אין שום סתירה כלל כאשר נאמר שסיינטולוגיה היא "פילוסופיה דתית יישומית של החיים ומאגר של ידע הנוגע לאדם ויחסו עם העולם, עם הזולת. היא מאמינה שהאדם הוא מטבעו ישות רוחנית ובת-אלמוות". לימודי דת יכולים להתבצע מזוויות שונות, כמו פסיכולוגיה של הדת, סוציולוגיה של הדת, גיאוגרפיה של הדת, לרבות אקולוגיה ודת, אתיקה של הדת וכו'.

מי מייחס חשיבות רבה יותר לעיסוק הדתי אם הוא חותר להבין את "חידת הקיום"? האם זו הנצרות? או האם היא מחפשת את התשובה במה שכתבי הקודש אומרים על האדם והמשמעות של הקיום שלו? אדם יכול לעסוק בדת מבלי לשאול שאלות לגבי הקיום שלו. האם זו לא הבעיה הגדולה שבה נאבק סורן קירקגארד בהקשר לכנסייה הפורמליסטית של זמנו?

כשמישהו מנתח עבודות של סיינטולוגיה אין לו ספק שיש לה מאפיינים דתיים ברורים וכי היא למעשה דת. כמה תיאולוגים נוצרים טענו שהנצרות היא לא דת אלא אמונה. כנסיות פנטקוסטליות לעתים קרובות מדגישות שהמסר שלהן אינו דת אלא משהו שקשור לאמונה שלהם בישו הנוצרי דרך העולם של רוח הקודש. זה כן אומר שהם לא שייכים לדת הנוצרית. הם דוחים את ה-"דתות" של הכנסיות המבוססות – כלומר, הדגש על פעולות פורמליסטיות כלפי חוץ וחזרה על עיקרי אמונה.

באופן דומה לכך, ל. רון האברד אומר שסיינטולוגיה אינה דת במובן זה. הוא מסביר שסיינטולוגיה אינה עיסוק שמורכב רק מחזרה על נוהל טקסי, או ביצוע של מעשים מסוימים שנקראים דתיים. היא קשורה לאדם במצב הקיומי שלו ועל כן היא "נותנת לאדם חופש ואמת". דתו של אדם יכולה להיות מטעה וכוזבת אם היא לא הייתה קשורה לבעיות העמוקות ביותר של חייו. זוהי אחת הסיבות (ואחת חשובה) שבגללן דחתה אירופה המערבית את הדת של כנסייה כופרת, ותהליך זה הגיע אפילו עד לכמה מהכנסיות השמרניות יותר.

סיינטולוגיה טוענת בצדק שהיא הושפעה על-ידי מקורות שונים. הרבה דתות הושפעו בצורה זו. הינדואיזם, לדוגמה, הוא התוצאה של הוודות האריאניות והדתות המקומיות של הודו. אסלאם הושפעה מהיהדות, הנצרות והדת המקומית של דרום ערב-הסעודית.

סיינטולוגיה מצהירה הצהרה חשובה: "הרוח אם כן היא לא דבר. היא היוצרת של דברים". יש על כן דגש חזק על ההיבט המטפיזי של החיים. עבור סיינטולוגיה, האדם הוא "ישות בת-אלמוות". חשיבה בודהיסטית, אשר מקובלת במערב על מיליוני אנשים, מונצחת באמירה ש-"התטן הוא האדם. אתה זה אתה בתוך גוף".

ל. רון האברד למד היבטים רבים של הקיום האנושי, ולימודיו כוללים ניתוח של מה קורה לרוח האדם ברגע המוות:

"עם זאת, יש כמה עובדות שהן ידועות לגמרי. הראשונה שבהן היא שהאדם, עצמו, הוא נפש ששולטת בגוף דרך מיינד. השנייה היא שהתטן (הנפש) מסוגל ליצור מרחב, אנרגיה, חומר וזמן. השלישית היא שהתטן ניתן להפרדה מהגוף בלי התופעה של מוות ויכול לטפל ולשלוט בגוף כשהוא בבירור מחוץ לגוף. הרביעית היא שהתטן לא מעוניין לזכור את תקופת החיים שהוא בדיוק סיים לחיות אחרי שהוא נפרד מהגוף ומהמיינד. החמישית היא שכאשר אדם מת, הוא תמיד יוצא מהגוף. השישית היא שהאדם, לאחר שהוא יצא מהגוף, חוזר בדרך כלל לכוכב לכת ומשיג, בדרך כלל, גוף אחר מאותו הגזע כמו לפני כן".

תיאוריות דומות מקובלות על-ידי הרבה אנשים דתיים במערב. בסיינטולוגיה, ל. רון האברד מציג תיאוריה שהחיים מורכבים מכיבוש העולם החומרי על-ידי הרוחני. זה בא לידי ביטוי במונחים של כיבוש של "MEST" (מילה מורכבת שמשמעותה Energy, Matter, Space ו-Time – חומר, אנרגיה, מרחב וזמן) על-ידי "תטה" (כלומר כוח חיים). המאבק של תטה עם MEST אינו דבר שאינו שכיח בנצרות – רק המונחים שונים. השליח פאולוס כתב בהרחבה על מאבק זה.

בסיינטולוגיה, יש דגש רב על החשיבות של יחסי אנוש; ל. רון האברד חוזר ומדגיש את חשיבות התקשורת בהם. וחלק מהדגש של סיינטולוגיה על "הצד האנושי של החיים", ועל מערכות יחסים, הוא שהיא מחשיבה את המצב של להיות יותר מאשר לעשות. סיינטולוגיה היא בהחלט לא רק דיסציפלינה פונקציונלית, אלא דת שדוגלת בחשיבות החיונית של מצב הקיום של האדם.

סיינטולוגיה לעתים מאופיינת כפונקציונליות בלבד, אבל החשיבות של "beingness" מפריכה הערכה שגויה זו. למרות שהצופה המזדמן עשוי לחשוב שרק למעט סיינטולוגים יש ידע מעמיק בסיינטולוגיה כגוף של מחשבה, זוהי, למעשה, לא אבחנה מדויקת. ובכל מקרה, האם האחוז בנצרות גבוה יותר ביחס לדוקטרינה של הכנסייה בתור גוף של מחשבה? האם אין דגש בנצרות בעיקר על נוכחות בשירותי הכנסייה, נתינת סיוע כספי, מעורבות בפעילויות שונות – מאשר בהבנה ולימוד של כתבי הקודש ובתפילה ומדיטציה?

סיינטולוגיה טוענת להיותה דת: במילותיו של מייסדה, ל. רון האברד, "המילה 'דת' עצמה יכולה לכלול ידע מקודש, חוכמה, ידיעה על אלים ועל נשמות ורוחות, וניתן לקרוא לה, אם משתמשים במילה שימוש חופשי מאוד, פילוסופיה".

"סיינטולוגיה מעבירה מסורת של חוכמה שעוסקת בנפש ובפתרון לתעלומות החיים".

"סיינטולוגיה היא דת במובן העתיק והמלא ביותר של המילה. כל אחד שיעז לנסות להפוך דת רק לעיסוק דתי, ולא לחוכמה דתית, מתעלם בכך מעצם הרקע של הנצרות".

ל. רון האברד מסביר את הישות העליונה באמצעות המונח "דינמיקה שמינית", שהיא "הדחף לעבר הקיום כאינסוף. זה גם מזוהה בתור 'הישות העליונה'. "האם הדינמיקה השמינית, "הדחף לעבר הקיום כאינסוף", אינה הצהרה הרבה יותר חזקה בנוגע לישות העליונה מזו שנעשית על-ידי אלה בנצרות ששוללים את תחייתו של ישו; ששוללים את המשכיות קיומו של האדם בעולם הבא ולא משנה באיזו צורה? אנשים אלה שייכים לכנסיות ואת חלקם אף מהללים במערב כתיאולוגים נוצריים בולטים. הרעיונות שלהם, והכנסיות אשר מפיצות או מקבלות את התיאוריות שלהם, צריכים להיבחן באותה מידה על-ידי כל מי שעורך מחקר השוואתי לתוך ההבדלים בין נקודת המבט של סיינטולוגיה לגבי אלוהות וזאת של כנסיות אחרות.

סיינטולוגיה טוענת להיותה דת שאינה זרם דתי פלגני (denominational).

"לסיינטולוגיה אין דוגמות או עיקרי אמונה. עקרונותיה מבוססים על אמיתות מובנות מאליהן. קבלת האמיתות האלה נשארת כולה לבחירתו החופשית של האדם".

הינדואיזם גם טען להכללת כל הדתות. זה גם המקרה עם תנועות רפורמה ספציפיות כמו 'אגודת החיים הנשגבים' ותנועות רמקרישנה. זה לא הופך אותן לפחות דתיות. למה להזכיר מקרים בודדים של תגובת סיינטולוגים נגד הנצרות? ניתן להזכיר נוצרים סובלניים כביכול שהגיבו נגד כל צורה שונה של ביטוי נוצרי משלהם, כמו כאשר נוצרי קתולי מתחתן עם חברה בכנסייה רפורמית אנגליקנית או הולנדית.

למה להעלות את הטענה של אלוהים אישי? פנתאיזם בהינדואיזם לא מאמין באלוהים אישי. וזה גם המצב בַּדַאיזם. בודהיזם מזהה את העצמי עם נירוונה, המוחלט, שאינו ישות אישית. אבל לישות העליונה של סיינטולוגיה יש מאפיינים תיאיסטיים ברורים.

למה סיינטולוגיה לא יכלה לדבר על אדם שהאלוהי נמצא בתוכו או אפילו על "מימוש-אלוהים" – מילה שהיא אף פעם לא משתמשת בה אבל מואשמת בעיסוק מעשי בה – בעוד שלדת ההינדואיזם מותר להשתמש בה ודת זו אף העלתה את הרעיון שקדושים שהגיעו לדרגת "מימוש-אלוהים" בקהילה שלה בדרום-אפריקה, למשל? עם זאת, סיינטולוגיה נזהרת שלא להגיע לטענה הקיצונית של מימוש-אלוהים, אך מקבלת את ההיבט המטפיזי שנקרא הדינמיקה השמינית כפעילה בחייו של בן אדם.

משמעות המילה "כנסייה" ביוונית המקורית הייתה כינוס פוליטי. המילה כנסייה נמצאת בשימוש בדרום-אפריקה כדי לתאר את הכנסייה של הנצרותים שלא מקבלת את ישו כאל ומושיע; עדי יהוה; המורמונים; ותיאוסופים ויוניטריאנים. לכן אדם אינו יכול לקבל הגדרה מצומצמת של המילה "כנסייה". זה לא מונח שיש עליו פטנט.

אם המאפיינים הראשיים של הכנסייה הנוצרית הם "אחדות רוחנית" ו-"אוניברסליות", למה אנגליקני לא מקבל את האחר בשולחן טקס לחם הקודש? או למה הכנסייה הרפורמית ההולנדית מדירה את הנוצרי הקתולי? בנוגע לדיסציפלינה של הכנסייה ככלי לתיקון של חטא, לותרנים לא מזכירים שימוש זה בתור סימן ההיכר של כנסייה אמיתית. וכך גם אנגליקנים או מתודיסטים.

אם הגדרה קלוויניסטית זו היא השלטת כיום, מה לגבי 1985, כאשר הכנסייה הקתולית תהיה הכנסייה המייצגת ביותר בדרום-אפריקה אם ימשיכו ההתפתחויות כפי שהן נראו מ-1961-1970?

מפקד האוכלוסין של 1970 מראה את הדברים הבאים: מתוך סך אוכלוסיה של 21,402,470 ברפובליקה של דרום-אפריקה, 3,329,740 השתייכו לשלוש הכנסיות של אפריקאנס; 2,151,840 לכנסייה המתודיסטית; 1,844,270 לכנסייה הקתולית; 1,676,800 לכנסייה של המחוז (מספר קטן מהן לכנסיית אנגליה); 884,000 לכנסיות הלותראניות; 454,460 לכנסיות הפרסביטריאניות; 349,790 לכנסיות קונגרציונליות; 276,120 ל-"כנסיות המתבדלות" ו-2,042,160 לקבוצות הנוצריות "האחרות", שרבות מהן "בדלניות". הכנסייה הקתולית צמחה ב-777.6% בקרב האפריקאים ובערך באותו השיעור בקרב הלבנים מ-1961-1970. הכנסייה הרפורמית ההולנדית ירדה מ-43% מהאוכלוסיה הלבנה ב-1961 ל-39% ב-1970.

כחבר בכנסייה הקלוויניסטית המספרים האלה מפריעים לי, אבל בתור אקדמאי המספרים האלה מדגישים את העובדה שחלף הזמן בדרום-אפריקה שבו אפשר לנקוט נקודת מבט חד-צדדית שמתפרשת כהירות ושמובילה לתגובה. ניתן כבר להבחין בזה בכנסיות הלא-לבנות.

על איזה בסיס ניתן לומר שהתכונה של קדושה אינה ניכרת לעין בכנסיית הסיינטולוגיה? ניתן היה להיכנס כאן לפרטים לא מחמיאים על כמה מהכנסיות המבוססות וארגונים אשר מקובל להתייחס אליהם ככנסיות.

למה שסיינטולוגיה תציית לדרישות של מה שמתואר על-ידי כמה בתור "הכנסייה האמיתית"? כי היא משתמשת במילה "כנסייה"? המורמונים ותנועות לא-נוצריות אחרות כגון היוניטריאנים גם משתמשים במילה זו; כך גם עדי יהוה והכנסייה של הנצרותים, אצלם ישו בקושי מוזכר.

עמוד 5

הקווייקרים לא משתמשים בתנ"ך בתור כתב קודש אבל הם יכולים לקרוא מתוכו כמו מתוך כל כתבי קודש אחרים.

אופייני של הדרשות בכנסיות רבות הינו אתי; חלקן אפילו נותנות שיעורים בכלכלה, אחרות בפוליטיקה (האם ניתן להאשים את סיינטולוגיה בהטפות פוליטיות חתרניות חריפות כלשהן בכנסיות שלהם?), אחרות בנימוסים והליכות ובעניינים חברתיים. קיימות כנסיות נוצריות רבות אשר לא מפנות לתנ"ך בהרבה מהדרשות שלהן.

הטענה שהאדם הוא טוב ביסודו היא אחת ההאשמות העיקריות כנגד עיקרי האמונה של כנסיית הסיינטולוגיה. מה לגבי הרבה מהכנסיות הפלגיאניות במערב?

על טקס הענקת השם הסיינטולוגי נמתחה ביקורת שהוא אינו שירות הענקת שם נוצרי. למה צריך שיהיה לו משהו במשותף עם הכנסייה הנוצרית? האם זה המקרה עם עדי יהווה; עם כנסיית קינבנגו בזאיר בת 2 מיליון החברים, שם במקום טקס ההטבלה, מונחות ידיים על המצטרפים החדשים כדי שיקבלו את רוח הקודש.

ללא ישו הנוצרי לא יכולה להיות כנסייה נוצרית. אבל "כנסייה" הוא מונח הרבה יותר רחב בהקשר של דת מאשר כנסייה נוצרית.

מתודיסטים אומרים שהאדם הוא טוב ביסודו. כך גם נהגו הרמונסטרנטים. כך גם נהגו האנגליקנים, ואחרים.

נמתחה ביקורת על סיינטולוגיה על כך שאין בה גואל טרנסצנדנטי, רחום עד אינסוף. במקרה זה, סיינטולוגיה אינה שונה מעדי יהווה, יוניטריאנים, תיאוסופים ואחרים.

למה שסיינטולוגיה תידרש להזכיר את ישו הנוצרי כמשחרר מחטא? הכנסייה של הנצרתים ליד דורבן לא מכריזה על ישו כמשחרר מחטא, ועם זאת הם התקבלו ככנסייה. הרבה מהתנועות הדתיות החדשות יותר, שהוכרו בתור כנסיות, מדגישות שיפור עצמי, ונושא זה מודגש אף בחלק מהכנסיות הוותיקות.

למה שסיינטולוגיה תידרש ללמוד את "דבר אלוהים"? היא לא מתיימרת להיות כנסייה נוצרית, אבל היא לא מתנגדת או דוחה את הנצרות כמו במקרה של כמה דתות אחרות שנוסדו במדינה זאת. כתנועה, היא לא נהגה בנצרות בחוסר כבוד.

נקודת המבט שהאמת, בהתגלמותה כישו המשחרר, תוציא את האדם לחופשי היא נקודת מבט נוצרית שאישית אני תומך בה אבל שחלק מהכנסיות הליברליות והתיאולוגים הליברליים לא מקבלים. מתייחסים לישו רק בתור דוגמה; הוא מעולם לא קם לתחייה. הוא מת ונשאר בקבר – ראה, התיאולוגים האקזיסטנציאליסטים. למה שסיינטולוגים יידרשו לתמוך בתיאולוגיה שמרנית?

מר האברד הואשם בכך שהוא ניסה לגזול את מקומו של ישו, אבל כל הפילוסופיה החילונית גזלה את מקומו של ישו. החילוניות של המערב עשתה את זה; היא הורסת כל דבר רוחני. אבל מר האברד עדיין מדגיש את

ההיבט הרוחני בעולם שאיבד מרוחניותו, עולם חומרני אגרסיבי. למה להאשים את מר האברד בגזילת מקומו של ישו, כאשר יש כל כך הרבה ראיות לבעיה זו בכנסיות נוצריות?

הרבה דתות מדגישות "חוכמה" בתור הבסיס לחופש – בודהיזם, קונפוציאניזם וספרות החוכמה בברית הישנה. איך התיאולוג האקזיסטנציאליסט מתייחס לאמת? לא בתור מידה אבסולוטית! וקוראים, מפיצים ועוסקים בספרות שלהם בחופשיות במדינה זו. לאלימות עצמה יש "ערך אמת" עד כדי כך שהמוות של ישו על הצלב מרמז על אלימות "מקודשת"! הקשיבו ביתר תשומת לב למה שכנסיות שכנות אומרות לפני שאתם מגנים את האחרים אשר מעולם לא היו מעורבים בזוועות כגון אלה. דעות אלה צפות כיום בכנסיות מכובדות ובמפגשים של כנסייה. האם סיינטולוגיה הייתה מעורבת בפנטזיות כאלה? לא.

כאשר מפרטים את חובותיו של צ'פלין של סיינטולוגיה, ניתן לעשות השוואות עם אלה של צ'פלין נוצרי. חובותיו של צ'פלין של סיינטולוגיה כוללות את הדברים הבאים:

"... להגיש סיוע לאלה שנעשה להם עוול ולנחם את אלה שהעול המוטל על כתפיהם היה כבד מדי. ... הצ'פלין עורך שירותי דת בעת הצורך, באופן קבוע, בסוף השבוע, או טקסי נישואין, הענקת שם או הלוויות".

זה יהיה מאוד משוחד לומר שאין לכך דמיון ליועץ רוחני של דת.

אנשים מסוימים חושבים שהתכונות החיוניות לכל הדתות חייבות לכלול התגלות וכתבי קודש בתור המקור של הידע של ישות אלוהית. עם זאת, זו לא נקודת מבט אקדמית, כי בהתאם לנורמות האלה, בודהיזם לא יהיה דת – אין בו שום צורה של התגלות ושום ישות אלוהית. לדתות אפריקאיות אין "התגלות" במובן הנוצרי של המילה ואין שום כתבי קודש, והישות האלוהית היא משנית – אבות קדמונים הם בחזית. עדיין יש 4 מיליון חסידים של דתות אפריקאיות אלה ברפובליקת דרום-אפריקה.

כמה אחרים חושבים שלדת חייבת להיות דוקטרינה של חטא ושל גאולה והצורך בגאולה. עם זאת, ישנן דוקטרינות שונות של "חטא" – עבור דת אחת זה מושג שבטי של השבת מערכות יחסים חברתיות שעורערו לתקן, עבור אחרים זה קשור לאשמה, כמו בנצרות. יתרה מזאת, אין שום מושג של גאולה בבודהיזם – רק היטמעות בנירוונה – וגם לא בהינדואיזם – רק שחרור מהמחזוריים של גלגול נשמות וכניסה למצב של 'מוקשה'. קונפוציאניזם מתרכז במערכות יחסים חברתיות נכונות בלבד. נקודת מבט נוספת שמקובלת באזורים מסוימים היא שדת חייבת לכלול צורה כלשהי של תפילה או קורבן כדי להתחנן לחסד של הישות האלוהית ולהביע כבוד כלפיה. דבר זה, שוב, הוא הסתכלות על השאלה של מהי דת מנקודת מבט נוצרית בלבד. לדתות רבות אין תפילות מיוחדות לישות אלוהית. אפילו בנצרות, תיאולוגים כגון ארנסט פוקס הידוע לא מתפללים לאלוהים כי הם מחזיקים בדעה שאלוהים יודע הכול על צרכי האדם. הם יכולים רק לומר "תודה" עבור ברכות שהתקבלו. תכונה נוספת של דת שנחשבת למהותית על-ידי אנשים מסוימים היא צורה כלשהי של אסקטולוגיה או נבואות לגבי דברים שיתרחשו. גם זה אפיון מאוד מוגבל של מהי דת.

אפילו לומר שסיינטולוגיה היא דת בלי אלוהים וללא יראת כבוד לכוח עליון היא הצהרה מפוקפקת כיוון שהיא לא נכונה בעליל, כפי שניתן לראות בבירור מתוך מה שנאמר מוקדם יותר במאמר זה. סיינטולוגיה טוענת בנוסף שיש לה את התשובה לשאלות כמו "מי אני?" "מאין אני בא?" "מהו מוות?" "האם יש חיים אחרי המוות?" אדם שלומד סיינטולוגיה יודע כבר בשלב מוקדם שאדם לא חייב למות כדי לגלות מה הוא או לאן הוא הולך אחרי המוות, שכן הוא יכול לחוות את הכול בעצמו, ללא כל שכנוע של היפנוזה או "אמונה". "לראשונה בכל העידנים יש משהו שבתקופת החיים הבודדת הזו מספק את התשובות לשאלות הנצחיות ומספק גם אלמוות". בודהיזם טוען את אותו הדבר. ובודהיזם זאת דת.

העובדה שסיינטולוגיה שונה מהנצרות היא ברורה לעין אבל אין זה אומר שהיא לא דת או כנסייה.

לטעון שהיא טוענת לקיומה של ישות עליונה אבל "לא סוגדת לה" יכול היה להיאמר על אחוז הגבוה ביותר של אנשים בגרמניה וצרפת שמפליגים תחת דגל הנצרות והכנסייה אבל מעולם לא קראו את התנ"ך ולא סגדו לאלוהים.

"הדחף לעבר האינסוף", הדינמיקה השמינית, אינו מוגבל למישור האנושי בלבד. אדם יכול להצביע על כך ש"חטא" בהקשר של סיינטולוגיה הוא מחשבות שגויות, נטייה מוטעית כלפי החיים, גישה מנטלית לא נכונה. האדם הוא טוב ביסודו עבור הרבה כנסיות, מעבר לכנסיית הסיינטולוגיה.

מבחינת סטנדרטים מוחלטים של טוב ורע, יש גישות שונות לאתיקה נוצרית – בין אם אנחנו מסכימים עם זה או לא. הרבה כנסיות מפיצות אתיקה אקזיסטנציאליסטית, אפילו מתירנית, שבה לא מקובלות נורמות מוחלטות (או הנחות אתיות שנקבעו מראש). ניתן להזכיר כאן מגוון של מחברים. אתיקה המבוססת על הנחה מוקדמת פינתה את מקומה לאתיקה אקזיסטנציאליסטית התלויה במצבים כמו המקרה של פילוסופיה שבה הציווי המוחלט של עמנואל קאנט אינו ישים יותר.

ישנם כאלה שמתחו ביקורת על עיקרי האמונה של סיינטולוגיה בכך שאמרו שהם הצהרת זכויות האדם ולא ביטוי של אמונה. ביקורת זו גם היא הכללה אופיינית. מבלי להגדיר דת, הפסקה השנייה בעיקרי האמונה מצהירה, "שלכל בני האדם יש זכויות שאותן לא ניתן לשלול לבחור את התחומים הדתיים שלהם ולעסוק בהם". "זכות שלא ניתן לשלול" זו מדגישה את הזכות של כל אחד או אחת לביטוי של האמונה שלו או שלה. בהמשך כתוב "שאיך לנתק מהדת את לימוד המיינד והריפוי של מחלות שמקורן נפשי, או לדון אותם לתחומים שאינם דתיים". הצהרה חשובה זו מדגישה היבט של הציביליזציה המודרנית שלנו בעלת האוריינטציה ה-"רציונלית" עם המדע והטכנולוגיה שלה שזכה למעט מאוד תשומת לב בכנסיות המבוססות. אחוז גדול מהמין האנושי המודרני סובל ממגבלות נפשיות, ודתות צריכות לקחת את התופעה הזאת ברצינות.

בעיקרי האמונה שלה, סיינטולוגיה מודה שאלוהים הוא האחראי על זכויות האדם. הוא הדין. אם הוא לא אלוהים אישי עבור הסיינטולוג, איך הוא יכול היה למלא את התפקיד הזה?

הדגש כאן על הרוח שמצילה את האדם ומרפאה את הגוף מתייחס לרוח בהקשר של הדינמיקה השמינית. בסיינטולוגיה מייעצים לאדם שוב ושוב לעלות אל מעבר למגבלות שלו, דבר שלא ניתן להשיג באמצעות העצמי המוגבל שלו. אבל למה להעביר ביקורת על סיינטולוגיה על משהו שפילוסופיה אקזיסטנציאליסטית הכניסה לסוגים מסוימים של תיאולוגיה נוצרית ואשר מדגישים ש"האדם, בכך שהוא עושה את הבחירות של עצמו, מעצב את הגורל שלו"? עבור תיאולוגים אקזיסטנציאליסטים רבים גורל זה אינו נמצא מעבר ל"כאן ועכשיו". גן עדן זה כאן וגורלו הסופי של האדם אינו חורג אל מעבר לתחום המוגדר. עבור אקזיסטנציאליסטים אלה, גורלו של האדם כאן הוא כל-כך חשוב שאם מגבילים את החופש שלו לביטוי עצמי ולהתפתחות עליו לנקוט באמצעים אלימים. מועצת הכנסיות העולמית נתנה לאלומות "בסיס תיאולוגי" בהתכנסות שלה באופסלה, שוודיה, ב-1968. האם יש איזושהי החלטה כזאת בספרות של סיינטולוגיה? האם הם מחשיבים את הנראה לעין לחשוב כל-כך שהאינדיבידואל לא מתעלה מעבר לעצמו! כל דבר בסיינטולוגיה מצביע על העובדה שהאדם חייב להתגבר על המגבלות שלו בהתעלותו מעבר לעצמו – עיקרון זה נטוע עמוק בתוך המושג של תטן. שמים דגש על הנצחיות של האדם.

תרומות עבור שירותי סיינטולוגיה: למה לותר פעל כנגד טטצל? כי הוא נתן כסף לעניים? או כי הכנסייה השתמשה בו כדי לסחוט כסף מהאיכרים הדלים? מה לגבי הסכומים הגדולים להוצאת טאוב מכור המצרף? קרוב יותר לבית: מה לגבי שיטת ה"כרטיסים" של כנסיות המיסיון? אם חבר לא מצליח לשלם את דמי הכנסייה שלו נשלל ממנו טקס לחם הקודש.

לעתים נטען נגד הסיינטולוגיה כי הדרישה הבסיסית של חברות בכנסייה היא אמונה ולא דמי חברות. זהו האידיאל בכנסיות מסוימות, אבל אפילו בהן זה לא תמיד המצב. עד כמה עשירים נראים כמרים דתיים מסוימים אל מול העוני של העדה שלהם?

אם ניישם את הדרישה שלעיל להיסטוריה של הכנסייה לאורך מאות השנים, הרבה כנסיות ייפלו בצידי הדרך. מה לגבי דמי טרחה שמשולמים אפילו כיום עבור טקס טבילה, עבור חתונות, עבור לוויית, עבור דרשות? מה לגבי ה-"קצבאות" החריגות של כמרים מסוימים אל מול העוני של העדה שלהם?

מה לגבי "מס הכנסייה" בגרמניה, למשל? כל אחד רשאי להיות פטור מניכוי משכרו עבור תמיכה בכנסייה, אבל אם הוא/היא עושים את זה, הוא/היא לא יזכו להתחתן בכנסייה, לא יוכלו להטביל ילד בכנסייה, ולא יזכו לקבורה של הכנסייה. אפשר להצביע על מספר כנסיות כאן ומעבר לים אשר מדגישות את "הצד העסקי" של פעילויות הכנסייה יותר מאשר את עניינה הרוחני.

אם סיינטולוגיה מחפשת הכרה בתור כנסייה רק כעניין של מדיניות, מה לגבי ההיבטים הדתיים של תנועה זו? האדם אינו דתי מתוך בחירה, הוא הומו רליגיוסוס, ישות דתית, כמו שהוא ישות חברתית. היבט זה של הקיום נשלל מסיינטולוגיה ושמים אותה בעמדה המצערת של הצורך להוכיח את דתיותה לאלה שטוענים נגדה. זאת הסיבה שבגללה היא מדגישה היבט זה. יש להניח שהיה קל יותר לעשות זאת לו הם היו משתחוויים לפני פרה קדושה או קוף אלוהי או פיל אלוהי או נחש או צפרדע. היה קל יותר לשפוט אם הם דתיים מאשר כשהם מופיעים בהקשר של האדם המודרני עם הדגש שלו על טכנולוגיות וטכניקות מודרניות, בלי קשר לשאלה אם משתמשים בהן בצורה טובה או רעה.

זה לא נכון לומר שסיינטולוגיה היא לא דת אלא רק פילוסופיה. יש לה את כל המאפיינים של דת, דהיינו, הניתוח האובייקטיבי של התופעה של "דת". עם זאת, היא לא כנסייה נוצרית ולא מתיימרת להיות. היא קהילה דתית וניתן להתייחס בצדק לכל קהילה דתית בתור כנסייה.

אילו נורמות קיימות ברפובליקה של דרום-אפריקה שבה עדי יהוה, מורמונים, קווייקרים, יוניטריאנים ואחרים עוסקים באמונתם ומקבלים הכרה? בקשה מהממשל לקבל רק את ההגדרה הנוצרית של מה היא כנסייה או דת, פירושה להגביל את המושגים הללו עד כדי כך שהדבר יפגע במושגים של חופש דת עצמם במדינה הזאת.

כחבר בכנסייה הרפורמית ההולנדית אדם מקבל על עצמו את אמונותיה של הכנסייה הרפורמית ההולנדית, אבל כאקדמאי הוא חייב להדגיש שאי אפשר להסכים לדבר כזה כנורמה עבור המדינה. אם סיינטולוגיה אינה חתרנית, אם היא פועלת כגוף דתי ללא גרימת נזק לאף אחד (הרבה מהביקורת נגד גוף זה הוכחה כלא מבוססת והיא זכתה להכרה בחלקים רבים של העולם; וכמו כל כנסייה היו בה אינדיבידואלים בלתי אחראיים שפעלו כאינדיבידואלים) היא צריכה לקבל הכרה כגוף דתי ולקבל את אותו היחס כמו כנסייה מוכרת.

ג'ק אוסתי'ויון

דרום-אפריקה

1977

